

Een invasie van *Sympetrum flaveolum* vanuit het oosten

Door: Marcel Wasscher

Waarneming aan zee

Op 31 juli 1995 had ik samen met Tienke de Groot enige tijd in de Amsterdamse Waterleidingduinen (de AWD, ten zuiden van Zandvoort) naar libellen gekeken. Aan het einde van de middag van deze tropisch hete dag met oosten wind besloten we nog even te gaan zwemmen en afkoelen in de zee. Het werd het strand bij paal 69. Langs het paadje naar het strand op de laatste duintop zag ik één *Sympetrum* zitten. Ik dacht nog: 'nu even geen libellen', maar het voornemen om even rustig te gaan zwemmen was tevergeefs: toen we in zee lagen bleken er om de zoveel tijd *Sympetrum*'s op een halve meter hoogte recht uit zee het strand op te vliegen. Ze vlogen regelmatig zo vlak over ons hoofd dat er niet aan viel te ontkomen dat we bij sommigen duidelijk grote gele basisvlekken aan de vleugelbasis zagen: een deel van de deze dieren was *Sympetrum flaveolum*. We waren omstreeks 17.00 bij de zee aangekomen en in het eerste half uur telde we 10 uit zee komende individuen, waarvan minstens zes *Sympetrum flaveolum*'s. Toen zagen we tot 17.40 geen dieren meer, maar in vijf daarop volgende minuten zagen we vijf individuen, waarvan met zekerheid vier *S. flaveolum*'s. Om 17.50 zagen we het laatste van boven zee aanvliegende exemplaar: een *Sympetrum* spec. In de tijd dat we op het strand lagen zagen we de dieren tegen het duin opvliegen. Een enkele exemplaar bleef tegen het duin aan zitten, ondermeer een vrouwtje *Sympetrum flaveolum*. Verder zagen we één *Sympetrum* spec. laag over het strand naar het NNO vliegen.

In deze zelfde periode waren op het strand en boven de zee niet alleen libellen aanwezig. Van de dagpauwoog zagen we minstens 25 individuen en van de *Atalanta* één, die min of meer het zelfde gedrag hadden als de *Sympetrum*'s. Ook waren er zweefvliegen aanwezig. Het meest merkwaardig daarbij was een *Metasyrphus corrolae* die - tijdens het zwemmen voor mijn neus - op het zeewater landde, daar een halve minuut op bleef staan en daarna gewoon weer opvloog.

Toen we omstreeks 18.30 de terugtocht aanvaardden, bleken op het prikkeldraad, wat over het eerste duin liep, vele *Sympetrum*'s te zitten (die er om 17.00 nog niet zaten). Het prikkeldraad was vermoedelijk een ideale zitplaats omdat ze daarop hoog en weinig windgevoelig konden zitten. De dichtheid was het hoogst aan de luwte zijde van het duin. Aan de zeezijde, meer landinwaarts was de dichtheid duidelijk lager. Landinwaarts was *Sympetrum vulgatum* het meest algemeen. Van deze soort waren de mannetjes meer aan de zeezijde en de vrouwtjes meer landinwaarts aanwezig. Van *S. vulgatum* waren er zowel gelige, vrij jonge individuen, als uitgekleurde, oude, individuen aanwezig.

Tabel 1: Aantallen *Sympetrum*'s op prikkeldraad langs pad bij paal 69 ten zuiden van Zandvoort: aan de luwte zijde van het duin aan de zee-zijde (25 m) en meer landinwaarts (100 m).

	zeezijde		landinwaarts	
	♂♂	♀♀	♂♂	♀♀
<i>S. flaveolum</i>	3	2	-	1
<i>S. sanguineum</i>	1	1	2	1
<i>S. vulgatum</i>	6	2	1	5

Achteraf is de meest aannemelijke verklaring voor wat wij die dag op het strand zagen dat met de aanhoudende oostenwind *Sympetrum*'s in losse zwermen op enige hoogte door de lucht naar het westen vlogen. Zodra deze dieren echter de reflectie van de zee onder zich ontwaarden daalden ze en gingen op een halve meter hoogte tegen de wind in terug vliegen naar de vaste wal. Deze losse zwerm bestond in ieder geval uit *Sympetrum flaveolum* maar, gezien de dieren die op het eerste duin aanwezig waren, mogelijk ook uit *S. sanguineum* en *S. vulgatum*.

Andere waarnemingen rond die dag

Enige uren voor dit hierboven genoemde voorval waren er bij een zeer ondiep met riet begroeid duinplasje in het Vlak van Deklerk in de Amsterdamse Waterleidingduinen opvallend veel *Sympetrum*'s aanwezig: 100 *S. flaveolum* en 40 *S. sanguineum*. Dit waren ongetwijfeld ook vrijwel alle zwervers op doortrek: zowel voor deze datum (op 27 juni) als na deze datum (op 4 en 14 augustus) waren er hier slechts zeer kleine aantallen aanwezig. Ook waren er van *S. flaveolum* en *S. sanguineum* op die 31ste juli opvallend veel individuen in de zeeoepduinen in de omgeving van die plas aanwezig: respectievelijk 100 en 15 individuen (met een dichtheid van respectievelijk 20 en 3 individuen per 100 m). Ook deze waren daar voor en na de 31ste niet aanwezig.

Meer landinwaarts, in de Amsterdamse Waterleidingduinen, zijn na die 31ste juli nog wel redelijke aantallen van *S. flaveolum* gevonden, met name bij drooggevallen plasjes en sloten. De aantallen bij het Groot Zwarteveeld zijn daar tussen 4 en 14 augustus echter wel duidelijk gedaald en de soort was bij de recent aangelegde natte duinvallei bij het weitje van de Blauwe paal tussen die twee data zelfs verdwenen. Op 14 augustus kwam deze soort op het Eiland van Rolvers echter nog wel plaatselijk in een redelijke dichtheid (van 10 individuen per 25 m) voor.

Van enkele mensen heb ik waarnemingen van grote aantallen van deze beide *Sympetrum*-soorten in het kustgebied te horen gekregen. De grootste dichtheid van *S. flaveolum* was daarbij gezien in de duinen ten zuiden van Noordwijk. Op een veldje met een geelbloeiende zonneroosje zaten hier op 2 augustus 'enige duizenden individuen: als je liep vlogen er steeds zo'n 30 voor je uit' (waarneming K.D. Dijkstra). Even noordelijker, in het dorp Noordwijk, had Bart Noort in z'n tuin op 1 en 2 augustus 35 mannetjes, 10 vrouwtjes en enige copula, waarbij de aantallen de eerste dag hoger lagen dan de tweede. Een stuk zuidelijker in een park bij Vlaardingen (zo'n 16 km van de zee) lagen de aantallen op 2 augustus het hoogst. Op die dag telde Ben van As minstens 25 mannetjes en 5 vrouwtjes, terwijl er van *S. sanguineum* op die dag 5 mannetjes en 5 vrouwtjes aanwezig waren. Op 31 juli had hij van de eerste soort slechts één individu geteld, op 1 augustus zes. Na 2 augustus liepen de aantallen hier weer af. Op de Maasvlakte telde Michiel van der Weide op 6 augustus nog redelijk hoge aantallen: 200 individuen over 500 m lengte.

Sex ratio bij *Sympetrum flaveolum*

In een kort artikel van een paar jaar geleden (Wasscher, 1992) ben ik in gegaan op het onregelmatig voorkomen van *S. flaveolum* in Nederland. Uit engelse literatuur was toen aangehaald dat trekkers van deze soort meestal mannetjes waren. In de hierboven genoemde gevallen gaat dat inderdaad meestal op: er zijn op de meeste plaatsen duidelijk meer mannetjes gezien. Slechts éénmaal in de AWD - bij 't weitje van de Blauwe paal op 4 augustus - waren echter véél meer vrouwtjes (100) dan mannetjes (5) aanwezig (met een dichtheid van 25 individuen per 50 m). Deze plaats is een recent aangelegde natte duinvallei, die 's winters onderwater staat en zomers droog valt en dan een grote zandvlakte is. Ook Tienke de Groot vond de afgelopen maand in het Vechtplassengebied - waar ze de soort in kleine aantallen zag - slechts op één plaats duidelijk meer vrouwtjes dan mannetjes: op 12 augustus in de Oostelijk Binnenveld bij Tienhoven 9 vrouwtjes en één mannetje. Redenen voor deze afwijkende sex ratio is mij vooralsnog onbekend.

Wegtrekken van *Sympetrum striolatum*?

In het boven al reeds genoemde artikel wordt geconstateerd dat een uit de literatuur beschreven fenomeen uit België (in jaren dat *S. flaveolum* algemeen is ontbreekt *S. striolatum* vaak, vice versa) in Nederland redelijk vaak opgaat. En inderdaad ook dit jaar zag ik eind juni in de AWD wel tientallen uitsluitende individuen van *S. striolatum*, maar later werd dit een van de minst algemene *Sympetrum*-soort in het gebied. Het zou wellicht kunnen dat met de oosten winden waarmee *S. flaveolum* het land mee invloog, *S. striolatum* weer het land mee uitvloog naar het zuidwesten. Een waarneming van Reinoud (1995) uit oktober 1994 in Zeeland wijst in de richting dat deze laatste soort inderdaad bij oostenwind groepsgewijs in ongeveer zuidelijke richting kan zwerven.

Slot

In dit stukje heb ik een aantal zaken op een rijtje gezet over een invasie van *Sympetrum flaveolum* in Nederland die plaats had rond 31 juli 1995. Ik ben benieuwd of, door het grote aantal libellen waarnemers in Nederland, een nauwkeurige beschrijving van deze invasie mogelijk is. Het zou goed zijn de losse waarnemingen van vogelaars (naar ik hoorde 'honderden van die rode libellen bij de Afsluitdijk en bij Gaasterland') daarvoor ook te verzamelen. Verder kunnen buitenlandse waarnemingen en de reeks waarnemingen van de Rouwmantel door heel Nederland ons daarbij wellicht van dienst zijn. Als je leuke aanvullende waarnemingen hebt over deze en andere *Sympetrum*-soorten stuur die dan met je waarneming-formulieren mee.

Literatuur:

- Reinboud, Weia, 1995. Striotrek? Contactblad Nederlandse Libellenonderzoekers 23: 5-6.
Wasscher, Marcel, 1992. Vragen omtrend het voorkomen van *Sympetrum flaveolum* in Nederland. Contactblad Nederlandse Libellenonderzoekers 21: 13-17.